

4. Amplius. Illud quo quis potest & bene, & male uti, non potest esse summum hominis bonum: melius enim est quo nullus male uti potest. Potentia autem aliquis bene, & male uti potest: nam potestates rationales ad opposita sunt. Non est igitur potestas humana summum hominis bonum.

5. Præterea. Si aliqua potestas est summum bonum, oportet illam esse perfectissimam. Potestas autem humana est imperfectissima: radicatur enim in hominum voluntatibus, & opinionibus, in quibus est maxima inconstantia; & quanto magis reputatur potestas, tanto à pluribus dependet, quod etiam ad ejus debilitatem pertinet; cum quod à multis dependet, destrui multipliciter possit. Non est igitur in potestate humana summum hominis bonum. Felicitas igitur hominis in nullo bono exteriori consistit; cum omnia exteriora bona, quæ dicuntur bona fortunæ, sub prædictis contineantur.

CAPUT XXXII.

Quod felicitas non consistit in bonis corporis.

1. 2. quæst. 11. art. 5.

Quod autem nec in corporis bonis cujusmodi sunt sanitas, pulchritudo, & robur, sit hominis summum bonum, per similia manifeste apparet.

1. Hæc enim etiam bonis, & malis communia sunt, & instabilia sunt, & voluntati non subjacent.

2. Præterea. Anima est melior corpore, quod non vivit, nec prædicta bona habet nisi per animam. Bonum igitur animæ, sicut intelligere, & alia hujusmodi, est melius quam bonum corporis. Non est igitur corporis bonum, summum hominis bonum.

3. Adhuc. Hæc bona sunt homini, & aliis animalibus communia. Felicitas autem est proprium hominis bonum. Non est igitur in præmissis bonis hominis felicitas.

4. Amplius. Multa animalia, quantum ad bona corporis, sunt homine potiora: quædam enim sunt velociora homine, quædam robustiora, & sic de aliis. Si igitur in his esset summum hominis bonum, non esset homo optimum animalium: quod patet esse falsum. Non est igitur felicitas humana in bonis corporis consistens.

CAPUT XXXIII.

Quod felicitas non consistit in parte sensitiva.

1. 2. quæst. 111. art. 3.

PER eadem etiam apparet quod neque summum hominis bonum est in bonis sensitivæ partis.

1. Nam hæc etiam bona sunt homini, & aliis animalibus communia.

2. Item. Intellectus est melior sensu. Bonum igitur intellectus est melius quam bonum sensus. Non igitur summum hominis bonum in sensu consistit.

3. Adhuc. Maximæ delectationes secundum sensum sunt in cibus, & veneris, in quibus oporteret esse summum bonum, si in sensu esset. Non est autem in his. Non est igitur in sensu summum hominis bonum.

4. Amplius. Sensus diliguntur propter utilitatem, & propter cognitionem. Tota autem utilitas sensuum ad corporis bona refertur; cognitio autem sensus ad intellectivam ordinatur, unde animalia in-

tellectu carentia non delectantur in sentiendo nisi per comparisonem ad utilitatem ad corpus pertinentem, secundum quod per sensum cognitionem consequuntur cibos, vel venera. Non est igitur in parte sensitiva summum hominis bonum, quod est felicitas.

CAPUT XXXIV.

Quod ultima hominis felicitas non consistit in actibus virtutum moralium.

APPARET autem quod nec in operationibus moralibus consistit ultima felicitas hominis.

1. Felicitas enim humana non est ad ulteriorem finem ordinabilis, si sit ultima. Omnes autem operationes morales sunt ordinabiles ad aliquid aliud: quod patet ex his quæ inter eas sunt præcipuæ. Operationes enim fortitudinis, quæ sunt in rebus bellicis, ordinantur ad victoriam, & ad pacem: stultum enim esset propter se tantum bellare. Similiter operationes justitiæ ad servandam pacem inter homines ordinantur, per hoc quod unusquisque quiete quod suum est, possidet: & similiter patet in omnibus aliis. Non est igitur in operationibus moralibus ultima hominis felicitas.

2. Adhuc. Virtutes morales ad hoc sunt ut per eas conservetur medium in passionibus intrinsicis, & exterioribus rebus. Non est autem possibile quod modificatio passionum, vel rerum exteriorum sit ultimus finis humanæ vitæ, cum ipsæ passionem, & exteriores res sint ad aliud ordinabiles. Non est igitur possibile quod in actibus virtutum moralium sit ultima hominis felicitas.

3. Amplius. Cum homo sit homo ex eo quod est rationem habens, oportet quod proprium ejus bonum, quod est felicitas, sit secundum id quod est proprium rationi. Magis autem est proprium rationis quod ipsa in se habet, quam quod in alio facit. Cum igitur bonum moralis virtutis sit quoddam à ratione in rebus aliis à se institutum, non poterit esse optimum hominis, quod est felicitas; sed magis bonum quod est in ipsa ratione situm.

4. Item. Ostensum est supra cap. XIX. quod finis omnium rerum ultimus est assimilari ad Deum. Illud igitur secundum quod homo maxime assimilatur Deo, erit ejus felicitas. Hoc autem non est secundum actus morales, cum tales actus Deo attribui non possint nisi metaphoricè: non enim Deo convenit habere passiones, vel aliqua hujusmodi quæ sunt circa actus morales. Non est igitur ultima felicitas hominis, quæ est ultimus ejus finis, consistens in actibus moralibus.

5. Præterea. Felicitas est proprium hominis bonum. Illud igitur quod est maxime proprium hominis inter omnia bona humana respectu aliorum animalium est in quo quærenda est ejus ultima felicitas. Hujusmodi autem non est virtutum moralium actus: nam alia animalia aliquid participant vel liberalitatis, vel fortitudinis; intellectualis autem actionis nulum animal aliquid participat. Non est igitur ultima hominis felicitas in actibus moralibus.

CAPUT XXXV.

Quod ultima hominis felicitas non consistit in actu prudentiæ.

EX hoc etiam apparet quod neque in actu prudentiæ est ultima hominis felicitas.

Ac-

1. Actus enim prudentiæ est solum circa ea quæ sunt moralium virtutum. Non est autem in actibus moralium virtutum ultima hominis felicitas. Neque igitur in actu prudentiæ.

2. Adhuc. Ultima felicitas hominis est in optima hominis operatione. Optima autem hominis operatio, secundum id quod est proprium hominis, est in comparatione ad perfectissimam objecta. Operatio autem prudentiæ non est erga objecta perfectissima intellectus, vel rationis: non enim est erga necessaria, sed erga contingentia operabilia. Non est igitur in ejus operatione ultima hominis felicitas.

3. Amplius. Quod ordinatur ad alterum sicut ad finem, non est ultima hominis felicitas. Operatio autem prudentiæ ordinatur ad alterum sicut ad finem: tum quia omnis prædicta cognitio, sub qua continetur prudentia, ordinatur ad operationem: tum etiam quia prudentia facit hominem bene se habere in his quæ sunt ad finem eligenda, sicut patet per Aristotelem in VI. Ethicor. cap. XVI. Non est igitur in operatione prudentiæ ultima hominis felicitas.

4. Item. Animalia irrationabilia non participant aliquid felicitatis, sicut probat Aristoteles in I. Ethicor. cap. XI. I. participant autem quædam eorum aliquid prudentiæ, ut patet per eundem in I. Metaphysic. cap. I. Igitur felicitas non consistit in operatione prudentiæ.

CAPUT XXXVI.

Quod felicitas non consistit in operatione artis.

PARET etiam quod neque in operatione artis.

1. Quia etiam artis cognitio practica est, & ita ad finem ordinatur; & ideo ipsa non est ultimus finis.

2. Præterea. Operationum artis fines sunt artificialia; quæ non possunt esse ultimus finis humanæ vitæ, cum magis nos simus fines omnium artificialium, omnia enim propter hominis usum fiunt. Non potest igitur in operatione artis esse ultima felicitas.

CAPUT XXXVII.

Quod ultima hominis felicitas consistit in contemplatione Dei.

Opusc. III. cap. CVII.

SIGITUR ultima felicitas hominis non consistit in exterioribus, quæ dicuntur bona fortunæ, neque in bonis corporis, neque in bonis animæ quantum ad sensitivam partem, neque quantum ad intellectivam, secundum actus moralium virtutum, neque secundum intellectuales quæ ad actionem pertinent, scilicet artem, & prudentiam; relinquuntur quod ultima hominis felicitas sit in contemplatione veritatis. Hæc enim sola operatio hominis est sibi propria, & in qua nullo modo aliquid aliud communicat. Hoc etiam ad nihil aliud ordinatur sicut ad finem, cum contemplatio veritatis propter se ipsam queratur. Per hanc etiam operationem homo substantiis superioribus conjungitur per similitudinem: quia hoc tantum de operationibus humanis in Deo, & in substantiis separatis est. Hac etiam operatione ad illa superiora conjungitur, cognoscendo ipsa quocumque modo. Ad hanc etiam operationem homo sibi magis est sufficiens, utpote ad eam parum auxilio exteriorum rerum egens. Ad hanc etiam omnes alia opera-

tiones humanæ ordinari videntur sicut ad finem. Ad perfectionem enim contemplationis requiritur incolumitas corporis; ad quam ordinantur artificialia omnia quæ sunt necessaria ad vitam. Requiritur etiam quies à perturbationibus passionum, ad quam pervenitur per virtutes morales; & per prudentiam; & quies ab exterioribus passionibus, ad quam ordinatur totum regimen vitæ civilis: ut sic, si recte considerentur, omnia humana officia servare videntur contemplationibus veritatem. Non est autem possibile quod ultima hominis felicitas consistat in contemplatione quæ est secundum intellectum principiorum, quæ est imperfectissima, sicut maxime universalis, rerum cognitionem in potentia continens; & est principium, non finis humani studii, à natura nobis proveniens, non secundum studium veritatis; neque etiam secundum scientias, quæ sunt de rebus infimis, cum oporteat felicitatem esse in operatione intellectus per comparisonem ad nobilissima intelligibilia. Relinquuntur igitur quod in contemplatione sapientiæ ultima hominis felicitas consistat, secundum divinorum considerationem. Ex quo etiam patet inductionis via, quod supra rationibus esse probatum, quod ultima felicitas hominis non consistit nisi in contemplatione Dei.

CAPUT XXXVIII.

Quod felicitas humana non consistit in cognitione Dei, quæ communiter habetur à pluribus.

Opusc. III. cap. CIV.

INQUIRENDUM autem relinquuntur, in quali Dei cognitione, ultima felicitas substantiæ intellectualis consistit. Est enim quædam communis, & confusa Dei cognitio, quæ quasi omnibus hominibus adest; sive hoc sit per hoc quod Deum esse sit per se notum, sicut alia de quibus rationis principia, sicut quibusdam videtur, ut in primo Libro cap. X. est dictum; sive (quod magis verum videtur) quia naturali ratione statim homo in aliqualem Dei cognitionem pervenire potest. Videntes enim homines res naturales secundum ordinem certum currere, cum ordinatio absque ordinatore non sit, percipiunt ut in pluribus aliquem esse ordinatorem rerum quas videntur. Quis autem, vel qualis, vel si unus tantum est ordinator naturæ, nondum statim ex hac communi consideratione habetur; sicut cum videmus hominem moveri, & alia opera agere, percipimus in eo quamdam causam harum operationum quæ aliis rebus non inest, & hanc causam animam nominamus; nondum tamen scientes quid sit anima, si est corpus, vel qualiter operationes prædictas efficiat. Non est autem possibile hanc cognitionem ad felicitatem sufficere.

1. Felicitatem enim operationem esse oportet absque defectu. Hæc autem cognitio est multorum errorum admixtionem suscipiens. Quidam enim rerum mundanarum non alium ordinatorem esse, crediderunt quam corpora cælestia, unde corpora cælestia deos esse dixerunt. Quidam vero ulterius ipsa elementa, quæ ex eis generantur, quasi æstimantes motus, & operationes naturales quas habent, non ab alio ordinatore eis inesse, sed ab eis alia ordinari. Quidam vero humanos actus non alicujus ordinatio, nisi subesse credentes nisi humanæ, homines qui alios ordinant, deos esse dixerunt. Ista igitur Dei cognitio non sufficit ad felicitatem.

Y 2

Am-

Amplius. Felicitas est finis humanorum actuum. Ad prædictam autem cognitionem non ordinatur humani actus sicut ad finem; imo quasi statim à principio omnibus adest. Non igitur in hac Dei cognitione felicitas consistit.

Item Nullus per hoc vituperabilis apparet, quia felicitate caret; quinimmo carentes ea, & in ipsam tendentes laudantur. Ex hoc autem quod prædicta Dei cognitione aliquis caret, maxime vituperabilis apparet; designatur enim per hoc maxime hominis stoliditas, quod tam manifesta Dei signa non percipit; sicut stolidus reputaretur qui hominem videns habere animam, eum non comprehenderet. Unde & in Psal. xlii. & lli. dicitur: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.* Non est igitur hæc Dei cognitio quæ ad felicitatem sufficiat.

Amplius. Cognitio quæ habetur de re tantum in communi, non secundum aliquid sibi proprium, est imperfectissima, sicut cognitio quæ habetur de homine ex hoc quod movetur: est enim huiusmodi cognitio per quam res cognoscitur in potentia tantum; propria enim in communibus potentia continentur. Felicitas autem est operatio perfecta; & summum hominis bonum oportet esse secundum id quod est actu, & non secundum quod est potentia tantum, nam potentia per actum perfecta habet boni rationem. Non est igitur præmissa Dei cognitio ad felicitatem nostram sufficiens.

CAPUT XXXIX.

Quod felicitas humana non consistit in cognitione Dei quæ habetur per demonstrationem.

2. quest. lxxv. art. 5. ad 2.

Rursus est quædam alia Dei cognitio altior quam præmissa, quæ de Deo per demonstrationem habetur, per quam magis ad propriam ipsius cognitionem acceditur; cum per demonstrationem removeantur ab eo multa per quorum remotionem ab aliis discretus intelligitur: ostendit enim demonstratio Deum esse immobitem, æternum, incorporeum, omnino simplicem, unum, & alia huiusmodi, quæ in Libro I. cap. xlii. de Deo ostendimus. Ad propriam autem alicujus rei cognitionem pervenitur non solum per affirmationes, sed etiam per negationes: sicut enim proprium hominis est esse animal rationale, ita proprium ejus est non esse inanimatum, neque irrationale; sed hoc interest inter utrumque cognitionis propriæ modum, quod per affirmationes propria cognitione de re habita, scitur quid est res, & quomodo ab aliis separatur; per negationes autem habita propria cognitione de re scitur, quod est ab aliis discreta, tamen quid sit, remanet ignotum. Talis autem est propria cognitio quæ de Deo habetur per demonstrationes. Non est autem nec ista ad ultimam hominis felicitatem sufficiens.

Ea enim quæ sunt alicujus speciei, perveniunt ad finem illius speciei, ut in pluribus; ea vero quæ sunt à natura, sunt semper, vel in pluribus, deficient autem in paucioribus propter aliquam corruptionem. Felicitas autem est finis humanæ speciei, cum omnes homines ipsam naturaliter desiderent. Felicitas igitur est quoddam commune bonum possibile provenire omnibus hominibus, nisi accidat aliquibus impedimentum, quo sint orbat. Ad prædictam autem cognitionem de Deo habendam per viam demonstrationis pauci perveniunt propter impedimenta

hujus cognitionis, quæ in principio Libri I. cap. iv. tetigimus. Non est igitur talis cognitio essentialiter ipsa humana felicitas.

2. Adhuc. Esse in actu, est finis existentis in potentia, ut ex præmissis cap. xx. patet. Felicitas igitur, quæ est ultimus finis, est actus cui non adjungitur potentia ad ulteriorem actum. Talis autem cognitio per viam demonstrationis de Deo habita, remanet adhuc in potentia ad aliquid ulterius de Deo cognoscendum, vel eadem nobiliori modo: posteriores enim conati sunt aliquid ad divinam cognitionem pertinens adjungere his quæ à prioribus invenerunt tradita. Non est igitur talis cognitio ultima hominis felicitas.

Amplius. Felicitas omnem miseriam excludit; nemo enim simul miser, & felix esse potest. Deceptio autem, & error magna pars miseriam est; hoc est enim quod omnes naturaliter fugiunt. Prædictæ autem cognitioni quæ de Deo habetur, multiplex error adjungi potest: quod patet in multis qui aliqua vera de Deo per viam demonstrationis cognoverunt, qui suas æstimationes sequentes, dum demonstratio eis deesset, in errores multiplices inciderunt. Si autem aliqui fuerunt qui sic de divinis veritatem invenerunt demonstrationis via, quod eorum æstimationi nulla falsitas adjungeretur, patet eos fuisse paucissimos; quod non congruit felicitati, quæ est communis finis. Non igitur est in hac cognitione de Deo ultima hominis felicitas.

Præterea. Felicitas in operatione perfecta consistit. Ad perfectionem autem cognitionis requiritur certitudo: unde scire aliter non dicimus, nisi cognoscamus quod impossibile est aliter se habere, ut patet in I. Posteriorum text. com. vii. Cognitio autem prædicta multam incertitudinis habet: quod demonstrat diversitas scientiarum de divinis, eorum qui hoc per viam demonstrationis invenire conati sunt. Non est igitur in tali cognitione ultima felicitas.

Item. Voluntas cum consecuta fuerit ultimam finem quietatur ejus desiderium. Ultimus autem finis omnis cognitionis humanæ est felicitas. Illa igitur cognitio Dei essentialiter est ipsa felicitas, qua habita, non restabit alicujus scibilis desideranda cognitio. Talis autem non est cognitio quam Philosophi per demonstrationes de Deo habere potuerunt: quia adhuc illa cognitione habita, alia desideramus scire quæ per hanc cognitionem nondum sciuntur. Non est igitur in tali cognitione Dei felicitas.

Adhuc. Finis cujuslibet in potentia existentis est ut ducatur in actum: ad hoc enim tendit per motum quo movetur in finem. Tendit autem unumquodque ens in potentia ad hoc quod sit actu secundum quod est possibile: aliquid enim est existens in potentia cujus tota potentia potest reduci in actum, unde hujus finis est ut totaliter in actum reducat, sicut grave extra medium existens, est in potentia ad proprium ubi; aliquid vero cujus potentia tota non potest simul in actum reduci, sicut patet de materia prima, unde per suum motum appetit successive in actum diversarum formarum exire, quæ sibi propter earum diversitatem simul inesse non possunt. Intellectus autem videtur esse in potentia ad omnia intelligibilia, ut in II. dictum est. Duo autem intelligibilia possunt simul in intellectu possibili existere secundum actum primum, quæ est scientia, licet forte non secundum actum secundum, quæ est consideratio. Ex quo patet quod tota potentia intellectus possibilis potest reduci simul in actum. Hoc igitur requiritur ad ejus ultimum finem, qui est felicitas. Hoc autem non

non facit prædicta cognitio quæ de Deo per demonstrationem haberi potest, quia ea habita, adhuc multa ignoramus. Non est igitur talis cognitio Dei sufficiens ad ultimam felicitatem.

CAPUT XL.

Quod felicitas humana non consistit in cognitione Dei quæ habetur per fidem.

EST autem & alia Dei cognitio quantum ad aliquid ab omnibus per fidem cognoscitur, quæ scilicet Deus per fidem cognoscimus ad quæ propter sui eminentiam ratio demonstrans pervenire non potest, sicut in principio hujus operis dictum est, Lib. I. cap. xlii. Non est autem possibile neque in hac Dei cognitione ultimam hominis felicitatem consistere: felicitas enim est perfecta humani intellectus operatio, sicut ex dictis patet. In cognitione autem fidei invenitur operatio intellectus imperfectissima quantum ad id quod est ex parte intellectus, quamvis maxima perfectio inveniat ex parte objecti: non enim intellectus caput illud qui assentit credendo. Non est igitur neque in hac Dei cognitione ultima hominis felicitas.

Item. Ostensum est supra cap. xlii. & sequ. quod ultima felicitas non consistit principaliter in actu voluntatis. In cognitione autem fidei principalitatem habet voluntas; intellectus autem assentit per fidem his quæ sibi proponuntur, quia vult, non autem ex ipsa veritatis evidentia necessario tractus. Non est igitur in hac cognitione ultima hominis felicitas.

Adhuc. Qui credit, assensum præbet his quæ sibi ab alio proponuntur, quæ ipse non videt: unde fides magis habet cognitionem auditivam similem quam visioni. Non autem crederet aliquis non visis ab alio quo propositis, nisi æstimaret eum perfectiorem cognitionem habere de propositis quam ipse habeat, qui non videt. Aut igitur æstimatio creditis est falsa, aut oportet quod proponens habeat perfectiorem cognitionem propositorum: quod & si ipse non solum cognoscit ea, sed quasi ab alio alio audiens, non potest hoc in infinitum procedere: esset enim vanus, & absque certitudine fidei assensus: non enim daretur aliquid primum ex se certum, quod certitudinem fidei credentium afferret: non est enim possibile fidei cognitionem esse falsam; neque vanam, ut ex dictis patet in principio Libri cap. vi. I. Lib. & tamen si esset falsa, & vana, in tali cognitione felicitas non posset consistere. Est igitur aliqua hominis cognitio de Deo altior cognitione fidei; sive ipse homo proponens fidem immediate videat veritatem, sicut Christo credimus; sive à vidente immediate accipiat, sicut credimus Apostolis, & Prophetis. Cum igitur in summa Dei cognitione felicitas hominis consistat, impossibile est quod consistat in fidei cognitione.

Amplius. Per felicitatem, cum sit ultimus finis, naturale desiderium quietatur. Cognitio autem fidei non quietat desiderium, sed magis ipsum accendit, quia unusquisque desiderat videre quod credit. Non est igitur in cognitione fidei ultima hominis felicitas.

(1) Vulgata: Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino: per fidem enim ambulamus: (2) Al. cognoscunt.

Præterea. Cognitio de Deo dicta per finem, in quantum ultimo fini rerum, scilicet Deo, conjungitur. Per cognitionem autem fidei non fit res credita intellectui præsens perfecte, quia fides de absentibus est; non de presentibus. Unde & Apostolus dicit II. Cor. v. 6. quod (1) *quædam per fidem ambulamus, peregrinamur à Domino: sicut tamen per fidem Deus præsens effectus, cum voluntarie credens Deo assentiatur, secundum quod dicitur Ephes. i. 11. Habere Christum per fidem in cordibus nostris.* Non est igitur possibile quod in cognitione fidei, ultima felicitas humana consistat.

CAPUT XLI.

Quod homo non potest in hac vita cognoscere substantias separatas per studium, & inquisitionem scientiarum.

Habet autem & adhuc aliam cognitionem de Deo intellectualis substantia. Dictum est enim in II. Lib. cap. xcvi. quod intellectualis substantia separata cognoscendo essentiam suam, cognoscit & quod est supra se, & quod est sub se, & secundum modum suæ substantiæ; quod præcipue necesse est, si illud quod est supra ipsam, sit causa ejus, cum oporteat in effectibus similitudinem inveniri cause. Unde cum Deus sit causa omnium substantiarum intellectualium creaturarum, ut ex superioribus cap. xv. II. Lib. patet, necesse est quod intellectuales substantiæ separatae cognoscendo suam essentiam, cognoscant per modum visionis cujusdam ipsum Deum. Res enim illa per intellectum visionis modo cognoscitur, cujus similitudo in intellectu existit, sicut & similitudo rei corporaliter visæ est in sensu videntis. Quicumque ergo intellectus apprehendit substantiam separatae cognoscendo de ea quid est, videt Deum altiori modo quam aliqua prædictarum cognoscantur.

Quia ergo quidam posuerunt ultimam felicitatem hominis esse in hac vita, per hoc quod (2) cognoscit substantias separatas, considerandum est, utrum homo in hac vita possit substantias separatas cognoscere. Hoc autem questionem habet. Intellectus enim noster secundum statum præsentem nihil intelligit sine phantasmate; quod ita se habet ad intellectum possibilem quo intelligimus, sicut se habent colores ad visum, ut patet ex his quæ in secundo Lib. cap. vi. II. Lib. & lxxxii. tractata sunt. Si igitur per cognitionem intellectivam, quæ est ex phantasmatibus, possit pervenire aliquis nostrum ad intelligendas substantias separatas, possibile erit quod aliquis in hac vita intelligat ipsas substantias separatas; & per consequens videndo ipsas substantias separatas, participabit modum illius cognitionis quo substantia separata intelligens se, intelligit Deum. Si autem per cognitionem quæ est ex phantasmatibus, nullo modo possit pervenire ad intelligendas substantias separatas, non erit possibile quod homo in statu hujus vite prædictam modum divinæ cognitionis assequatur.

Quod autem ex cognitione quæ est per phantasmatia, ad intelligendum substantias separatas, pervenire possimus, aliqui diversimode posuerunt. Avempace namque posuit, quod per studium speculativarum scientiarum possumus ex his intellectis quæ per phantasmatia cognoscimus, pervenire ad intelligendas substantias separatas. Possumus enim a ratione intellectus extrahere quidditatem rei, cujuslibet habentis